

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/128/128/98

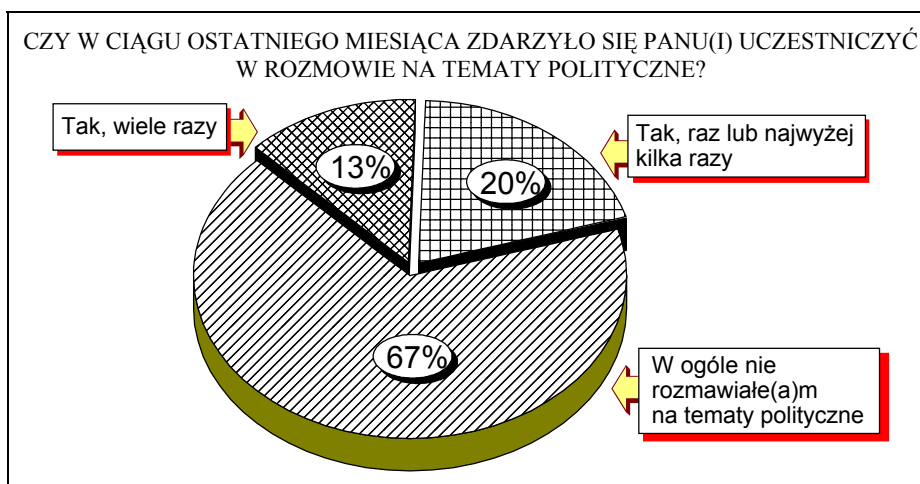
ROZMOWY O POLITYCE

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, WRZESIEŃ '98

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- Mimo że okres wakacyjny obfitował w wydarzenia polityczne, w życiu codziennym Polaków polityka była w mniejszym stopniu obecna niż w analogicznym okresie ubiegłego roku. W rozmowach na tematy polityczne brała udział tylko jedna trzecia respondentów, natomiast większość nie podejmowała takich dyskusji.

- Temperatura rozmów na tematy polityczne była na ogół umiarkowana. Ponad połowa (55%) badanych, którzy w ciągu miesiąca poprzedzającego sondaż uczestniczyli w nich, określiła je jako spokojną lub raczej spokojną wymianę poglądów, jedna czwarta (27%) - jako dosyć burzliwą dyskusję, a mniej więcej co szósty z dyskutujących respondentów (17%) niejednoznacznie ocenił przebieg rozmów.
- Najczęstsze tematy rozmów o polityce to: sytuacja rolnictwa i protesty rolników oraz kwestie związane z reformą administracyjną i samorządową. Ogólnie rzecz biorąc, do popularnych tematów należały również: sytuacja materialna i poziom życia, sytuacja gospodarcza Polski, a także ogólna sytuacja polityczna i działalność instytucji politycznych.
- Spośród spraw międzynarodowych najczęściej dyskutowano na temat integracji Polski z Unią Europejską, rzadziej o członkostwie naszego kraju w NATO.

Wydarzenia polityczne towarzyszą nam na co dzień, przede wszystkim za pośrednictwem telewizji i prasy. Czy jednak interesujemy się nimi w takim stopniu, by o nich mówić, wymieniać poglądy w prywatnych rozmowach, toczyć burzliwe dyskusje? Okres poprzedzający badanie - od połowy lipca do połowy sierpnia - obfitował w takie spektakularne wydarzenia, jak: protesty rolników i społeczności lokalnych, niezadowolonych z nowego podziału administracyjnego kraju, blokady dróg i torów kolejowych, konflikt wokół krzyży stawianych na zwirowisku w Oświęcimiu, które ogniskowały uwagę mediów i miały swój wymiar polityczny. Wiele też działo się na forum parlamentu i rządu. Media donosiły między innymi o następstwach konfliktu w Komitecie Integracji Europejskiej, o planowanych zmianach w składzie rządu, o tym, że Rada Ministrów przyjęła wstępne założenia budżetu na przyszły rok, a wicepremier Leszek Balcerowicz przedstawił projekt liniowego podatku dochodowego i innych zmian w systemie podatkowym, nie uzgadniając go wcześniej z rządem. Ponadto wyznaczono termin wyborów samorządowych, parlament ostatecznie przyjął ustawę o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym, stanowiącą podstawę nowego systemu ochrony zdrowia, Ministerstwo Finansów opracowało „czarną księgę” niegospodarności w służbie zdrowia, grupa posłów związanych z Radiem Maryja wystąpiła z AWS w związku ze sprzedażą Stoczni Gdańskiej. Prezydent podpisał ustawę o nowym podziale administracyjnym kraju, natomiast skierował do Trybunału Konstytucyjnego ustawę lustracyjną.

Wszystkie te wydarzenia mogły pobudzać do rozmów i dyskusji na tematy polityczne. Czy jednak miały na nie wpływ i jaki? W przeprowadzonym sondażu próbowano znaleźć odpowiedź na to pytanie¹.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (99), 14-19 sierpnia ‘98, reprezentatywna próba losowo-adresowa dorosłych mieszkańców Polski (N=1085).

CZY ROZMAWIAMY O POLITYCE?

W tym roku okres wakacyjno-urlopowy wyjątkowo nie sprzyjał dyskusjom na tematy polityczne. Burzliwy politycznie lipiec i początek sierpnia może nawet zniechęcały do interesowania się wydarzeniami politycznymi i skłaniały do poddania się bardziej wakacyjnemu nastrojowi. O zniechęceniu do polityki lub znudzeniu nią zdaje się świadczyć fakt, że w ciągu miesiąca poprzedzającego sondaż tylko jedna trzecia respondentów (33%) prowadziła rozmowy na tematy polityczne (znacznie mniej niż w analogicznym okresie ubiegłego roku), w tym co ósmy badany wiele razy dyskutował o polityce. Dwie trzecie ankietowanych (67%) w ogóle nie rozmawiało o sprawach politycznych. Jak się wydaje, ubiegłoroczne wybory parlamentarne przyciągały uwagę Polaków w znacznie większym stopniu niż tegoroczne, bliskie już, wybory samorządowe.

Tabela 1

w procentach

Czy w ciągu ostatniego miesiąca zdarzyło się Panu(i) uczestniczyć w rozmowie na tematy polityczne?	Wskazania respondentów według terminów badań							
	IV '97	V '97	VI '97	VII '97	VIII '97	IX '97	X '97	VIII '98
Tak, wiele razy	18	20	18	20	17	22	21	13
Tak, raz lub najwyżej kilka razy	28	23	24	27	25	29	22	20
W ogóle nie rozmawiał(a)m na tematy polityczne	54	57	58	53	58	49	57	67

Wśród osób, które w ogóle nie rozmawiały na tematy polityczne, najwięcej jest respondentów z wykształceniem podstawowym (84%), o niskich dochodach, żyjących - według własnej oceny - w złych warunkach materialnych, mieszkańców wsi. Spośród grup społeczno-zawodowych o polityce najczęściej nie dyskutowali rolnicy i robotnicy niewykwalifikowani, bezrobotni, renciści, emeryci i gospodynie domowe. We wszystkich tych kategoriach co najmniej trzy czwarte ankietowanych w ogóle nie uczestniczyło w rozmowach na tematy polityczne w ciągu miesiąca poprzedzającego badanie (zob. tabele aneksowe). Natomiast im wyższy poziom wykształcenia oraz, powiązany z nim, status społeczno-zawodowy i materialny, a także im większe zainteresowanie polityką, tym częstsze uczestnictwo w rozmowach na tematy polityczne i tym częściej miało ono miejsce wielokrotnie.

Udział w rozmowach na tematy polityczne silniej wiąże się z deklarowanym stopniem zainteresowania polityką niż z poziomem wykształcenia badanych².

Do najbardziej „rozpolitykowanych” grup należą przede wszystkim przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, pracownicy umysłowi niższego szczebla i osoby pracujące na własny rachunek poza rolnictwem.

Powiązanie udziału w rozmowach na tematy polityczne z wykształceniem i statusem społeczno-ekonomicznym oznacza także, że dyskusje takie częściej prowadzili mieszkańcy dużych miast, zwłaszcza największych, niż małych czy wsi, z jednym wszakże wyjątkiem - częstsze rozmowy o polityce w ciągu miesiąca poprzedzającego sondaż deklarowali respondenci z miast średniej wielkości (od 21 do 100 tys. ludności) niż z miast liczących od 101 do 500 tys. mieszkańców. Przypuszczalnie powodem były dyskusje wokół nowego podziału administracyjnego kraju.

Należy też odnotować, że w dyskusjach na tematy polityczne najczęściej uczestniczyły osoby w wieku od 45 do 54 lat, najrzadziej zaś brali w nich udział najmłodsi (od 18 do 24 lat) i najstarsi respondenci (55 lat i więcej), rzadziej kobiety niż mężczyźni.

Interesujące, że z rozmowami o polityce nie wiążą się w istotny sposób oceny obecnej sytuacji politycznej w kraju oraz działalności Sejmu. Natomiast sprzyja im deklarowane zainteresowanie wyborami samorządowymi i gotowość wzięcia w nich udziału, a także chęć uczestniczenia w wyborach do parlamentu, gdyby miały one się odbyć w najbliższą niedzielę³. Sprzyja im też, choć w słabym stopniu, optymizm w postrzeganiu kierunku rozwoju sytuacji w Polsce, natomiast pozytywny stosunek do obecnego rządu jest raczej czynnikiem nie sprzyjającym uczestniczeniu w dyskusjach na tematy polityczne (bardziej sprzyja im krytycyzm wobec rządu).

Deklarowane poglądy lewicowe lub prawicowe nie różnicują częstości rozmów na tematy polityczne, ale orientacja centrowa wiąże się z istotnie rzadszym udziałem w takich rozmowach - przypuszczalnie dlatego, że deklarowanie takich poglądów niejednokrotnie

² Współczynnik korelacji r Pearsona wynosi dla zainteresowania polityką 0,4197, a dla wykształcenia: 0,3748, $p < 0,000$.

³ R Pearsona wynosi odpowiednio: 0,2657; 0,1965 i 0,1416; $p < 0,000$.

oznacza brak zainteresowania i indyferentyzm polityczny. Wyraźne różnice związane są z sympatiami partyjnymi ankietowanych - potencjalne elektoraty poszczególnych partii i ugrupowań politycznych są w różnym stopniu „rozpolitykowane”, co wynika zapewne przede wszystkim z odmiennego składu społecznego zwolenników poszczególnych partii.

Największy odsetek osób rozmawiających na tematy polityczne można spotkać wśród zwolenników Unii Wolności i SLD, najmniejszy - w potencjalnych elektoratach Unii Pracy i PSL. Ale jeśli weźmiemy pod uwagę deklarowaną częstość dyskusji politycznych, to najbardziej rozpolitykowani są sympatycy Ruchu Odbudowy Polski, a następnie SLD, Unii Pracy oraz Unii Wolności⁴.

Tabela 2

w procentach

Potencjalne elektoraty partii i ugrupowań politycznych w wyborach parlamentarnych	Czy w ciągu ostatniego miesiąca zdarzyło się Panu(i) uczestniczyć w rozmowie na tematy polityczne?			
	Tak, wiele razy	Tak, raz lub najwyżej kilka razy	Tak ogółem	W ogóle nie rozmawia(ł)em na tematy polityczne
Unia Wolności	20	39	59	41
Sojusz Lewicy Demokratycznej	25	28	53	47
Ruch Odbudowy Polski*	30	20	50	50
Akcja Wyborcza „Solidarność”	18	26	44	56
Unia Pracy*	25	14	39	61
Polskie Stronnictwo Ludowe	3	19	22	78
V Cramera=0,253				

* Ze względu na niewielką liczebność zwolenników tych partii, uzyskane wyniki należy traktować z dużą ostrożnością.

Deklarowane poparcie dla określonego ugrupowania w wyborach samorządowych wiąże się - w podobny sposób jak preferencje w wyborach parlamentarnych - z udziałem w dyskusjach na tematy polityczne: w rozmowach takich najczęściej uczestniczyli zwolennicy Unii Wolności oraz SLD; najrzadziej - osoby mające zamiar poprzeć kandydatów Przymierza Społecznego (koalicji PSL, UP i KPEiR).

⁴ Zbliżone rezultaty otrzymaliśmy w ubiegłym roku, przed wyborami do parlamentu. Odsetek biorących udział w dyskusjach politycznych był najwyższy wśród zwolenników SLD i UW, ale wiele razy w tych dyskusjach najczęściej brali udział, obok zwolenników SLD i UW, sympatycy ROP. Zob. komunikat CBOS „Zainteresowanie wyborami”, wrzesień '97.

TEMPERATURA DYSKUSJI POLITYCZNYCH

Oceniając na 7-punktowej skali atmosferę i temperaturę prowadzonych rozmów na tematy polityczne, ponad połowa osób, które brały w nich udział, określiła je jako spokojne lub w miarę spokojne (punkty 1-3 na skali). Prawie co szósty uczestniczący w rozmowach o polityce ocenił temperaturę dyskusji wskazując na środek skali (4), co może oznaczać ożywioną wymianę poglądów, w której nie brak ostrzejszych sformułowań. Ponad jedna czwarta natomiast wybrała punkty 5-7 na skali, wskazując na gorącą atmosferę rozmów. Jednak tylko co dziesiąty badany uczestniczący w dyskusji na tematy polityczne określił ją jako burzliwą.

Tabela 3

w procentach

Jak określił(a)by Pan(i) rozmowę na tematy polityczne, w której zdarzyło się Panu(i) uczestniczyć w ciągu ostatniego miesiąca. Czy była to:	Wskazania respondentów deklarujących udział w rozmowach na tematy polityczne (N=361)	
1) spokojna wymiana poglądów	23	55
2)	18	
3)	14	
4) środek skali - ocena ambiwalentna	17	17
5)	11	27
6)	6	
7) burzliwa dyskusja	10	
Trudno powiedzieć		1

Gorącej atmosferze rozmów, jakie prowadzili ankietowani, sprzyjały: pesymizm w postrzeganiu kierunku rozwoju sytuacji w kraju, negatywna ocena obecnej sytuacji politycznej⁵ oraz zainteresowanie polityką⁶. Burzliwe dyskusje częściej też toczyli przeciwnicy obecnego rządu niż jego zwolennicy⁷. Nie ma związku między temperaturą

⁵ Współczynniki r Pearsona wynoszą odpowiednio 0,1653 i 0,1591, $p=0,001$.

⁶ R Pearsona = 0,1405, $p=0,004$.

⁷ R Pearsona = 0,1561, $p=0,002$.

rozmów na tematy polityczne a gotowością wzięcia udziału w ewentualnych wyborach parlamentarnych i oceną działalności Sejmu, natomiast deklarowanie uczestniczenia w najbliższych wyborach samorządowych oraz, w niewielkim stopniu, brak zainteresowania nimi sprzyjają raczej burzliwym niż spokojnym dyskusjom, co może się wiązać z kontestowaniem nowego podziału administracyjnego kraju.

Wprawdzie wykształcenie badanych wpływa na to, czy rozmawiają oni na tematy polityczne, jednak nie ma istotnego związku między temperaturą prowadzonych dyskusji a poziomem wykształcenia.

Do grup społeczno-zawodowych, których przedstawiciele częściej niż inni prowadzili burzliwe lub raczej burzliwe dyskusje na tematy polityczne, należą robotnicy niewykwalifikowani, bezrobotni, rolnicy oraz uczniowie i studenci. Ten wynik należy jednak traktować z dużą dozą ostrożności ze względu na niewielką liczebność tych kategorii ankietowanych w grupie rozmawiających na tematy polityczne (zob. tabele aneksowe).

Gorące dyskusje częściej niż inni prowadzili też respondenci o poglądach lewicowych, a spośród elektoratów partyjnych - częściej potencjalni wyborcy SLD w wyborach parlamentarnych niż AWS i Unii Wolności; sympatyków ROP, PSL i Unii Pracy było zbyt mało w grupie prowadzących rozmowy na tematy polityczne, by można było cokolwiek powiedzieć o temperaturze tych dyskusji.

O CZYM ROZMAWIANO?

Ankietowanych, którzy w ciągu miesiąca poprzedzającego sondaż uczestniczyli w rozmowach na tematy polityczne, prosiliśmy o wymienienie poruszanych w nich spraw lub wydarzeń politycznych. Przedmiotem rozmów najczęściej była sytuacja rolnictwa i protesty rolników oraz kwestie związane z reformą administracyjną i samorządową kraju, a więc te sprawy, o których było szczególnie głośno w środkach masowego przekazu. Natomiast o konflikcie wokół krzyży stawianych na żwriowisku w Oświęcimiu, o którym także wiele

mówiono i pisano, rozmawiał co jedenasty respondent. Jeszcze rzadziej tematem rozmów ankietowanych były kwestie reformy ubezpieczeń społecznych, oświaty i służby zdrowia - być może są one mniej kontrowersyjne albo budzą mniejsze zainteresowanie czy zrozumienie.

Do najpopularniejszych tematów rozmów należały także, co zrozumiale, sprawy związane z sytuacją materialną ludzi i poziomem życia oraz sytuacją gospodarczą kraju. Potraktowane łącznie można byłoby je uznać za najczęstszy temat rozmów i dyskusji.

Stosunkowo często poruszano w rozmowach kwestie dotyczące przystąpienia Polski do Unii Europejskiej i skutków integracji; członkostwo naszego kraju w NATO, jak i pozostałe sprawy międzynarodowe budziły mniej dyskusji.

Jednak w sumie najwięcej uwagi w rozmowach badani poświęcali różnym sprawom związanym z sytuacją polityczną w kraju, funkcjonowaniem instytucji politycznych i działalnością polityków - jeśli potraktować łącznie wszystkie wypowiedzi wskazujące jako tematy rozmów: układ sił politycznych, afery polityczne, działalność rządu, Sejmu, prezydenta czy wpływ Kościoła. Trudno, oczywiście, ocenić, w jakiej mierze dyskusje takie były powiązane z różnymi sprawami, wymienianymi przez część ankietowanych osobno (np. z reformą administracyjną czy sytuacją w rolnictwie) - ogólnikowe określanie przez respondentów tematu rozmowy może wiązać się nie tylko z konkretnymi, bieżącymi wydarzeniami politycznymi, ale i dyskusją o szerszym charakterze.

Należy jednak podkreślić, że stosunkowo rzadkie wymienianie niektórych spraw jako przedmiotu rozmów (np. krzyży w Oświęcimiu) może wynikać stąd, że nie kojarzono ich z „tematami politycznymi” - sposób rozumienia tego, co należy do sfery polityki, jest tu ukrytym czynnikiem mogącym wpływać na odpowiedzi; poszczególne kategorie respondentów mogą się też pod tym względem różnić. Z drugiej strony, wypowiedzi badanych pozwalają zorientować się z grubsza, co - ich zdaniem - należy do tematów politycznych, a co nie.

		CBOS
O czym, o jakiej sprawie lub wydarzeniu Pan(i) najczęściej rozmawiał(a)?		N=360
Rolnictwo: polityka rolna, sytuacja rolników, opłacalność produkcji, skup zboża	15%	} 22%
Protesty rolników	7%	
Reforma administracyjna kraju	17%	
Wybory samorządowe	4%	
Gospodarka, sytuacja gospodarcza w kraju	15%	
Sytuacja materialna: poziom życia; ceny, zarobki, emerytury; polityka socjalna; podatki	14%	
Krzyże w Oświęcimiu	9%	
Polityka i politycy (ogólnie): sytuacja polityczna, rządząca koalicja, politycy, afery polityczne, konflikty między koalicją a opozycją	11%	} 34%
Rząd: jego praca, posunięcia, spory wewnątrz	8%	
Sejm: jego działalność, posłowie; wydawane ustawy	6%	
Prezydent: jego posunięcia, pozycja	4%	
Kościół, kler a sprawy polityki: wpływy, wtrącanie się, stosunki z państwem	3%	
PHARE: utrata pieniędzy, konflikty na tym tle w rządzie	2%	
Unia Europejska - stosunki, przystąpienie, integracja europejska; zagrożenia ze strony cudzoziemców: wykupywanie ziemi, wyprzedaż Polski itp.	7%	} 12%
NATO i przystąpienie Polski do tego układu	3%	
Sprawy międzynarodowe (poza NATO i UE) - ogólnie i szczegółowo	2%	
Reforma oświaty, szkolnictwa	4%	
Reforma emerytur, systemu emerytalnego, ubezpieczeń społecznych	3%	
Służba zdrowia: problemy, reforma opieki zdrowotnej	3%	
Patologie społeczne: afery, złe prawo, przestępczość, wybryki młodzieży, bezpieczeństwo	2%	
Inne konkretne sprawy, np. autostrady, cła, konflikt w piłce nożnej; powódź	6%	
Ogólniki - sprawy aktualne itp.	8%	

Podane procenty nie sumują się do 100, gdyż respondenci mogli wskazać więcej niż jeden temat rozmowy.

Można było oczekiwać, że krąg spraw poruszanych w rozmowach na tematy polityczne będzie odmienny w poszczególnych środowiskach, skupiających ludzi o różnym wykształceniu i statusie społecznym. Niełatwo jednak uchwycić zróżnicowanie treści prowadzonych rozmów ze względu na cechy społeczno-demograficzne ankietowanych, ponieważ liczebność grupy osób, które deklarowały uczestnictwo w rozmowach na tematy polityczne, jest stosunkowo niewielka i jej podział na mniejsze kategorie uniemożliwia analizę statystyczną. Jedyne w przypadku takich cech, jak: płeć, wykształcenie i związana z nim sytuacja materialna, poglądy polityczne oraz - w ograniczonym stopniu - miejsce zamieszkania, możliwe jest wskazanie pewnych zależności.

Rozmowy o polityce, w których brali udział mężczyźni, nieco częściej dotyczyły kwestii reformy administracyjnej kraju, sytuacji w rolnictwie i protestów rolników oraz wydarzeń i sytuacji politycznej, a także zagadnień integracji Polski z UE i NATO. Kobiety częściej dyskutowały o materialnych warunkach życia, reformie oświaty i służby zdrowia oraz o krzyżach w Oświęcimiu.

Osoby z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym (wśród których więcej jest rolników i w ogóle mieszkańców wsi) częściej niż pozostałe rozmawiały o sytuacji rolnictwa i protestach rolników oraz o przystąpieniu Polski do NATO. Wykształcenie podstawowe wiązało się też z częstszym poruszaniem w rozmowach kwestii nowego podziału administracyjnego kraju oraz sytuacji materialnej i warunków życia, natomiast zasadnicze zawodowe - z omawianiem sytuacji gospodarczej kraju.

Respondenci z wyższym wykształceniem znacznie częściej niż inni rozmawiali o reformach - emerytalnej, szkolnictwa i służby zdrowia oraz o działalności Sejmu; relatywnie często też poruszali sprawę krzyży w Oświęcimiu i utraconych pieniędzy z funduszu PHARE. Z drugiej strony, rzadziej dyskutowali o patologjach społecznych i bezpieczeństwie oraz materialnych warunkach życia. Kwestie związane z warunkami życia są w ogóle tym częściej poruszane w rozmowach, im niższe wykształcenie ankietowanych. Warto dodać, że poziom wykształcenia nie różnicuje częstości rozmów o pracy rządu.

Im gorsza sytuacja materialna respondentów (tzn. mniejsze dochody na osobę w rodzinie i gorsza ocena własnych warunków materialnych), tym częściej prowadzone przez

nich rozmowy dotyczyły sytuacji rolnictwa i rolników, gospodarki oraz, po części, warunków życia i posunięć rządu. Dobra sytuacja materialna wiązała się natomiast z częstszym omawianiem reformy administracyjnej, kwestii krzyży w Oświęcimiu i poruszaniem innych konkretnych spraw.

Jak można było oczekiwać, nowy podział administracyjny kraju częściej był przedmiotem rozmów mieszkańców miast średniej wielkości i dużych (ale nie największych, liczących powyżej 500 tys. ludności) niż małych i wsi. Respondenci z wielkich aglomeracji miejskich wyróżniali się brakiem zainteresowania reformą administracyjną i wyborami samorządowymi, natomiast częściej niż inni dyskutowali o warunkach życia oraz reformie oświaty, względnie często też o reformie emerytur czy Kościele. Mieszkańcy wsi rozmawiali przede wszystkim o rolnictwie i protestach rolników, trochę też częściej niż inni - o wyborach samorządowych, natomiast o sprawie krzyży w Oświęcimiu dyskutowali znacznie rzadziej niż mieszkańcy miast. Na rzadsze wymienianie przez nich tej kwestii mógł mieć wpływ sposób rozumienia „tematów politycznych”; wysoki stopień religijności ankietowanych - mierzony częstością praktyk - sprzyjał rozmowom o tej sprawie, ale też często poruszały ją osoby bardzo rzadko praktykujące.

POSTAWY WOBEC POLITYKI A TREŚĆ ROZMÓW

Poglądy polityczne badanych w niewielkim stopniu powiązane są z rozmowami na określone tematy. Osoby identyfikujące się z prawicą nieco rzadziej niż pozostałe dyskutowały o nowym podziale administracyjnym kraju, sytuacji w rolnictwie, przystąpieniu Polski do NATO; częściej - o Sejmie, krzyżach w Oświęcimiu oraz reformie oświaty i służby zdrowia. Lewicowe poglądy sprzyjały częstszym rozmowom o sytuacji gospodarczej, działalności rządu oraz Kościoła. Pewne ogólne nastawienia czy orientacje polityczne respondentów dają o sobie znać także w inny sposób - poprzez ocenę sytuacji w kraju, stosunek do rządu, gotowość wzięcia udziału w wyborach, preferencje partyjne czy też stopień zainteresowania wydarzeniami politycznymi.

Jak wynika z analizy danych, respondenci, którzy uważają, że sytuacja w kraju zmierza w złym kierunku, częściej niż pozostali dyskutowali o sytuacji rolnictwa i protestach rolników oraz o sytuacji materialnej i poziomie życia. Natomiast ci, którzy pozytywnie oceniają rozwój sytuacji w Polsce, częściej niż inni rozmawiali o polityce, politykach i funkcjonowaniu poszczególnych instytucji politycznych. Osoby, które nie miały sprecyzowanej opinii co do kierunku rozwoju sytuacji w kraju, wyróżniały się częstszymi dyskusjami na temat reformy administracyjnej kraju oraz krzyży w Oświęcimiu.

Pozytywna ocena obecnej sytuacji politycznej w Polsce wiązała się z relatywnie częstym podejmowaniem w rozmowach kwestii związanych z nowym podziałem administracyjnym kraju, a także omawianiem sytuacji politycznej, działalności instytucji politycznych oraz spraw związanych z integracją europejską. Negatywna, a także ambiwalentna ocena obecnej sytuacji politycznej wiązały się natomiast z częstszym dyskutowaniem o sytuacji w rolnictwie i protestach rolników, sytuacji gospodarczej i materialnych warunkach życia.

W rozmowach na tematy polityczne brali udział zarówno zwolennicy obecnego rządu (45%), jak i jego przeciwnicy (35%), a także osoby deklarujące wobec niego obojętność (19%). Przy tym zwolenników i przeciwników (zwłaszcza tych drugich) było, oczywiście, znacznie więcej niż wśród ogółu badanych, a dużo mniej - osób deklarujących obojętność czy nie mających sprecyzowanej opinii⁸. Zwolennicy rządu - sądząc po relacjonowanej treści prowadzonych rozmów - bardziej niż inni interesowali się zbliżającymi się wyborami samorządowymi oraz kwestiami reformy oświaty i służby zdrowia. Natomiast przeciwnicy rządu częściej dyskutowali o sytuacji rolnictwa, trochę też częściej niż zwolennicy, ale rzadziej niż obojętni - o sytuacji gospodarczej i sytuacji materialnej ludzi, wyraźnie rzadziej niż pozostali o innych konkretnych sprawach.

Deklarowana obojętność wobec rządu częściej sprzyjała rozmowom o sytuacji gospodarczej i materialnych warunkach życia, rzadziej - o sytuacji politycznej w kraju, kwestiach integracji europejskiej, reformach oświaty i służby zdrowia oraz o krzyżach

⁸ Zob. komunikat CBOS „Opinie o rządzie i instytucjach politycznych”, sierpień '98.

w Oświęcimiu. Obojętność wobec rządu wiąże się więc ze skupianiem uwagi bardziej na sprawach bytowych, związanych z codziennym życiem, niż kwestiach politycznych w węższym sensie.

Respondenci rozmawiający na tematy polityczne różnią się stopniem zainteresowania polityką: tylko jedna czwarta spośród nich deklaruje, że jest ono duże lub bardzo duże (24%), ponad połowa (58%) średnio interesuje się polityką - śledzi jedynie główne wydarzenia, a pozostali (18%) określają swoje zainteresowanie jako nikłe lub żadne. W porównaniu z ogółem ankietowanych jest wśród nich jednak znacznie więcej osób interesujących się polityką⁹. Zainteresowanie to silnie wiąże się z wykształceniem respondentów - jest tym częstsze, im wyższy jego poziom. Jest ono także - niezależnie od wykształcenia - czynnikiem kształtującym opinie respondentów.

Stopień zainteresowania polityką wiąże się przy tym z problematyką prowadzonych rozmów na tematy polityczne. Osoby deklarujące duże nią zainteresowanie częściej niż pozostałe dyskutowały o sytuacji politycznej, działalności parlamentu, rządu czy o poczynaniach prezydenta, częściej też rozmawiały o problemach integracji Polski z Unią Europejską czy kwestii wstąpienia naszego kraju do NATO oraz o konkretnych bieżących sprawach i wydarzeniach; rzadziej - o warunkach życia i sytuacji materialnej ludzi. Natomiast ankietowani określający swoje zainteresowanie polityką jako średnie rzadziej niż inni dyskutowali o reformie administracyjnej kraju i kwestiach integracji ze strukturami europejskimi, osoby niewiele zainteresowane polityką lub nie interesujące się nią w ogóle rzadziej rozmawiały o sytuacji gospodarczej kraju oraz o wyborach samorządowych, dużo częściej zaś - o problemach rolnictwa i protestach rolników.

Inny wskaźnik interesowania się polityką - deklarowana gotowość wzięcia udziału w ewentualnych wyborach do parlamentu, gdyby odbywały się one w najbliższą niedzielę, wiązała się - zgodnie z oczekiwaniami - z częstszymi dyskusjami o sytuacji politycznej,

⁹ Wśród ogółu badanych tylko 12% określa swoje zainteresowanie polityką jako duże lub bardzo duże, 45% - jako średnie i 43% - jako niewielkie lub żadne.

razdziej, Sejmie itp. oraz o innych konkretnych sprawach czy wydarzeniach; osoby takie natomiast rzadziej niż pozostałe rozmawiały o sytuacji gospodarczej i warunkach życia. Zdecydowany brak gotowości wzięcia udziału w wyborach wiązał się z częstszymi dyskusjami na temat protestów rolników i sytuacji w rolnictwie (sprawa ta więc zajmowała tych, którzy sprawami politycznymi raczej się nie interesują) oraz znacznie rzadszymi rozmowami o reformie administracyjnej. Dodajmy, że deklarowanie udziału w wyborach (nie tylko parlamentarnych) zależne jest od wykształcenia ankietowanych: im ono wyższe, tym częstsze deklaracje uczestnictwa.

Zainteresowanie najbliższymi wyborami do władz samorządowych związane było z częstszym dyskutowaniem kwestii nowego podziału administracyjnego kraju oraz sytuacji w rolnictwie, natomiast brak zainteresowania - łączył się z rozmowami o materialnych warunkach życia i sytuacji gospodarczej. Respondenci deklarujący wzięcie udziału w wyborach samorządowych wyróżniali się częstszymi rozmowami o reformie samorządowej i wyborach samorządowych oraz reformie oświaty i służby zdrowia. Częściej także dyskutowali o sprawie krzyży w Oświęcimiu. Deklarowanie nieuczestniczenia w wyborach samorządowych wiązało się natomiast z częstszymi dyskusjami o sytuacji w rolnictwie, gospodarce i sytuacji materialnej badanych. Osoby niezdecydowane co do swego udziału w wyborach rzadziej niż inne rozmawiały o rolnictwie i protestach rolników, gospodarce i warunkach życia, reformach oświaty i służby zdrowia oraz w ogóle o sytuacji politycznej i kwestii krzyży w Oświęcimiu - przypuszczalnie były one znacznie mniej niż pozostałe zainteresowane tym, co się dzieje w kraju.

Potencjalni wyborcy głównych ugrupowań politycznych w wyborach parlamentarnych podejmowali w rozmowach na tematy polityczne różnorodną problematykę. Zwolennicy AWS, jak można było oczekiwać, częściej niż inni rozmawiali o sytuacji materialnej i warunkach życia, kwestiach związanych z przystąpieniem Polski do UE i NATO oraz o krzyżach w Oświęcimiu; natomiast rzadziej - o sytuacji w rolnictwie i wyborach samorządowych. Z kolei potencjalny elektorat Unii Wolności częściej dyskutował o sytuacji politycznej, rządzie, Sejmie itp. oraz o wyborach samorządowych, reformach oświaty i służby zdrowia oraz innych konkretnych sprawach, a rzadziej - o problemach integracji europejskiej,

sytuacji gospodarczej i warunkach życia oraz o reformie administracyjnej kraju. Zwolennicy SLD wyróżniali się dyskusjami na temat sytuacji gospodarczej i rolnictwa; natomiast rzadziej niż pozostali rozmawiali o reformie szkolnictwa i służby zdrowia.

Preferencje partyjne ankietowanych dotyczące wyborów samorządowych nie są prostą konsekwencją ich sympatii politycznych w ewentualnych wyborach parlamentarnych¹⁰ i wiążą się z nieco odmiennymi konfiguracjami tematów ich rozmów: zwolennicy AWS w tych wyborach częściej niż inni dyskutowali tylko o problemach integracji Polski z Unią Europejską, a rzadziej - o wyborach samorządowych, sytuacji politycznej, o działalności instytucji politycznych oraz o innych konkretnych sprawach; wyborcy deklarujący głosowanie na kandydatów Unii Wolności wskazywali na te same sprawy, co zwolennicy tej partii w ewentualnych wyborach parlamentarnych, z wyjątkiem częstszych dyskusji o sytuacji politycznej, funkcjonowaniu koalicji, rządu, Sejmu itd., zwolennicy SLD zaś wyróżniali się częstością dyskusji o sytuacji politycznej, funkcjonowaniu instytucji politycznych oraz o sytuacji gospodarczej i reformie administracyjnej kraju.

Mimo że okres wakacyjny obfitował w ważne wydarzenia polityczne, sprawy polityki zajmowały mniej miejsca w życiu codziennym Polaków niż w analogicznym okresie ubiegłego roku. W rozmowach na tematy polityczne uczestniczyła tylko jedna trzecia ankietowanych (33%), większość zaś nie angażowała się w tego rodzaju dyskusje.

Ponad połowa osób, które brały udział w rozmowach na tematy polityczne, ocenia, że były one raczej spokojne niż burzliwe. Ich treść najczęściej dotyczyła spraw, na których

¹⁰ Zob. komunikat CBOS „Wybory samorządowe”, sierpień '98.

w tym czasie koncentrowała się uwaga środków masowego przekazu - sytuacji rolnictwa i protestów rolników oraz reformy administracyjnej i samorządowej. Natomiast sprawa krzyży stawianych na zwirowisku w Oświęcimiu, o której także wiele mówiono i pisano, pojawiała się rzadziej.

Popularnym tematem rozmów były także, z jednej strony, sprawy dotyczące sytuacji materialnej, poziomu życia ludzi i sytuacji gospodarczej oraz, z drugiej, ogólna sytuacja polityczna, układ sił, działalność instytucji politycznych czy poszczególnych polityków.

Reformy ubezpieczeń społecznych, oświaty czy opieki zdrowotnej znacznie rzadziej były przedmiotem dyskusji.

Opracował
Włodzimierz DERCZYŃSKI

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. piłskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. wrocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. białkopodlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Czy w ciągu ostatniego miesiąca zdarzyło się Panu(i) uczestniczyć w rozmowie na tematy polityczne? 1 - Tak, wiele razy; 2 - Tak, raz lub co najwyżej kilka razy; 3 - W ogóle nie rozmawiałem(am) na tematy polityczne

	(%)			Liczba osób
	1	2	3	
Ogółem	13	20	67	1085
Płeć				
Mężczyźni	16	25	59	514
Kobiety	10	16	74	571
Wiek				
18-24 lat	4	24	71	151
25-34	13	23	64	193
35-44	15	23	62	236
45-54	17	27	55	182
55-64	15	14	71	140
65 lat i więcej	10	10	79	183
Miejsce zamieszkania				
Wieś	8	15	77	397
Miasto do 20 tys.	13	19	68	114
od 21 do 100 tys.	13	31	57	249
101-500 tys.	17	15	68	209
501 tys. i więcej mieszk.	22	30	48	112
Region				
Północny	19	20	61	125
Zachodni	11	24	65	129
Środkowozachodni	14	16	70	175
Środkowy	15	24	61	176
Wschodni	8	21	71	129
Południowo-wschodni	8	21	72	152
Południowo-zachodni	14	19	67	199
Wykształcenie				
Podstawowe	6	10	84	357
Zasadnicze zawodowe	10	19	71	312
Średnie	18	27	55	342
Wyższe	32	46	22	74
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	24	47	30	57
Prac. umysł. niż. szczebla	23	29	48	89
Pracownicy fiz. - umysł.	5	33	62	79
Robotnicy wykwalifikowani	19	19	62	124
Robotnicy niewykwalifik.	7	16	76	71
Rolnicy	8	13	79	74
Pracujący na własny rach.	20	29	51	44
Bierni zawodowo				
Renciści	13	13	74	140
Emeryci	12	12	76	203
Uczniowie i studenci	8	35	57	64
Bezrobotni	8	15	77	88
Gospodynie domowe i inni	4	17	79	52
Pracuje w:				
sferze budżetowej	16	32	52	85
sekt. państw., publicznym	15	28	57	98
sp. właśc. pryw. i państwa	19	30	51	87
sekt. pryw. poza rolnict.	18	23	59	208
prywatnym gosp. rolnym	9	12	79	83
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	10	13	77	239
276 - 399	10	20	70	170
400 - 549	12	23	64	224
550 - 799	22	26	51	153
Powyżej 799 zł	22	31	47	89
Ocena własnych war. mater.				
Złe	12	12	75	299
Średnie	12	20	68	524
Dobre	15	31	54	261
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	13	18	69	53
Raz w tygodniu	11	19	70	567
Kilka razy w miesiącu	10	22	68	176
Kilka razy w roku	16	22	62	203
W ogóle nie uczestniczy	24	28	48	85
Poglądy polityczne				
Lewica	21	23	56	219
Centrum	11	21	67	334
Prawica	18	25	56	297
Trudno powiedzieć	1	11	88	232

Tabela 2. Jak określił(a)by Pan(i) tę rozmowę, jaka była jej temperatura - czy była to spokojna wymiana poglądów czy też burzliwa dyskusja? Przy odpowiedzi proszę posłużyć się 7-punktową skalą, na której 1 oznacza spokojną wymianę poglądów, natomiast 7 - burzliwą dyskusję.

(%)

	Punkty na skali 1-3	Punkt 4	Punkty na skali 5-7	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	55	17	27	1	361
Płeć					
Mężczyźni	54	18	27	1	212
Kobiety	57	15	27	1	150
Wiek					
18-24 lat	60	8	32	0	43
25-34	59	13	26	2	69
35-44	50	19	31	0	89
45-54	54	26	19	1	81
55-64	49	14	38	0	41
65 lat i więcej	64	15	21	0	38
Miejsce zamieszkania					
Wieś	55	16	29	0	91
Miasto do 20 tys.	56	20	24	0	37
od 21 do 100 tys.	62	19	20	0	108
101-500 tys.	45	24	30	2	67
501 tys.i więcej mieszk.	55	7	35	2	59
Region					
Północny	48	17	33	3	48
Zachodni	65	10	25	0	45
Środkowozachodni	58	17	25	0	53
Środkowy	67	8	23	2	68
Wschodni	55	30	15	0	37
Południowo-wschodni	42	37	21	0	43
Południowo-zachodni	48	12	40	0	66
Wykształcenie					
Podstawowe	61	11	26	2	58
Zasadnicze zawodowe	58	18	24	0	91
Średnie	51	18	30	1	155
Wyższe	56	20	24	0	57
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	58	18	22	3	40
Prac.umysł.niż.szczebla	48	24	28	0	46
Pracownicy fiz.- umysł.	59	19	22	0	30
Robotnicy wykwalifikowani	59	20	20	1	47
Robotnicy niewykwalifik.	17	32	44	7	17
Rolnicy	53	6	41	0	16
Pracujący na własny rach.	69	6	25	0	22
Bierni zawodowo					
Renciści	70	15	15	0	37
Emeryci	52	20	27	0	49
Uczniowie i studenci	52	6	42	0	27
Bezrobotni	41	15	44	0	20
Gospodynie domowe i inni	80	7	13	0	11
Pracuje w:					
sferze budżetowej	47	16	33	3	41
sekt. państw. publicznym	42	25	32	0	42
sp. właśc. pryw. i państwa	50	34	16	0	43
sekt. pryw. poza rolnict.	66	9	23	1	86
prywatnym gosp. rolnym	56	5	39	0	18
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	58	17	25	0	55
276 - 399	50	17	33	0	50
400 - 549	50	21	27	1	80
550 - 799	55	15	30	0	75
Powyżej 799 zł	56	17	24	3	47
Ocena własnych war. mater.					
Złe	47	18	31	4	74
Średnie	59	16	25	0	166
Dobre	55	17	27	0	121
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	50	22	21	7	17
Raz w tygodniu	57	17	25	1	168
Kilka razy w miesiącu	66	19	15	0	56
Kilka razy w roku	38	23	39	0	76
W ogóle nie uczestniczy	66	3	31	0	44
Poglądy polityczne					
Lewica	44	16	39	0	96
Centrum	62	17	22	0	109
Prawica	57	18	23	1	129
Trudno powiedzieć	60	15	20	5	27